

ТРАНСАКЦІЙНІ ВИТРАТИ ПРИ ФОРМУВАННІ ВИТРАТ ВИРОБНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Цап В.Д.

Старший викладач, аспірант

Таврійський державний агротехнологічний університет (Мелітополь, Україна)

Перехід до ринкової економіки та реформування аграрного сектору призвели не тільки до значних змін у формах господарювання, а також і до понесення аграрними підприємствами додаткових витрат пов'язаних з веденням бізнесу у нових умовах, а саме перетворення права власності, реєстрації права оренди та користування майном, витратами пов'язаними з залученням додаткового капіталу та іншими витратами які забезпечують життєдіяльності підприємств. На сьогодні такі витрати прийнято відносити до трансакційних витрат.

На жаль, не існує єдиної позиції щодо визначення поняття «трансакційні витрати», їх видів та класифікації. В науковій літературі виділяють три підходи: універсальний, ринковий і підхід з позиції прав власності. Головною особливістю універсального підходу є відсутність чіткого та однозначного визначення змісту поняття «трансакційні витрати». Трансакційні витрати не виділяються в окрему статтю, вони розглядаються в загальній системі витрат підприємства. Отже, не існує наукових методів кількісної оцінки трансакційних витрат. При ринковому підході, до трансакційних витрат відносять тільки ті витрати, які підприємства зазнають у процесі ринкового обміну. В основі підходу з позицій прав власності лежить ідея про те, що трансакційні витрати виникають в результаті дії механізмів розподілу прав власності [1, 3].

На думку вчених В.М. Жука та П.І. Гайдучького трансакційні витрати – витрати на супровід бізнес-діяльності, котрі в значній мірі залежать від інституційного середовища [4, стор 11].

На нашу думку до трансакційних витрат слід віднести витрати на пошук інформації, витрати на ведення переговорів і укладення угод, витрати на здійснення розрахунків, витрати специфікації та захисту прав власності.

На сьогодні виникла нагальна необхідність виділення трансакційних витрат в окрему групу під час процесу планування, формування та контролю за видами і природою їх виникнення для прийняття ефективних управлінських рішень, щодо їх мінімізації.

Одним з наукових підходів до оцінки трансакційних витрат підприємства є оцінка через послуги державного та недержавного трансакційного сектору, який представлений наступними групами інституцій (табл. 1).

Таблиця 1

Функції інституцій трансакційного сектору

Інституції трансакційного сектору	Функції інституцій трансакційного сектору
Консалтингові та аудиторські фірми	Надання консультацій та послуг з перевірки фінансового стану діяльності підприємства для підвищення ефективності здійснення трансакцій.
Банківські установи	Посередництво у здійсненні розрахунків між учасниками трансакцій. А також здійснення операцій з залученням та розміщення вільних грошових коштів підприємства.
Страхові компанії	Хеджування трансакцій та виплата страхового відшкодування у разі настання страхового випадку в процесі виконання умов угоди
Правові (юридичні) установи	Надання юридичних послуг з укладання угоди, забезпечення координації, моніторингу виконання контракту. А також в разі настання конфліктних ситуацій між учасниками трансакцій вирішення цих конфліктів у відповідних державних інституціях.
Держані, комунальні та приватні інституції	Оформлення права власності на майно та активи підприємств, реєстрація прав чинів щодо оренди та користування майном (оренда землі) та супровід на протязі їх дії.

Стандартами МСФЗ не передбачено окремо облік трансакційних витрат. На сьогодні вони обліковуються на бухгалтерських рахунках 8 класу "Витрати за елементами" та 9 класу "Витрати діяльності". Саме тому, дані такого обліку не відображають повної інформації щодо їх впливу на собівартість готової продукції, а в кінцевому підсумку на загальні фінансові результати діяльності підприємства. Розглянемо в динаміці структуру повної собівартості продукції рослинництва із визначенням відсотку трансакційних витрат на основі реально діючого підприємства (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка та структура повної собівартості продукції рослинництва
ПП «Аскон» Якимиського району Запорізької області за 2012-2014 роки

№ п/п	Статті витрат	2012 рік		2013 рік		2014 рік	
		тис.грн	%	тис.грн	%	тис.грн	%
1	Прямі матеріальні витрати	7464,1	56,7	10054,3	61,3	17055,6	65,7
2	Прямі витрати на оплату праці	655,4	5,1	1101,7	6,7	1235,8	4,8
3	Відрахування на соціальні заходи	242,5	1,8	401,2	2,4	447,2	1,7
4	Амортизація необоротних активів	342,1	2,6	533,2	3,2	846,7	3,3
5	Інші прямі та загальновиробничі витрати	1150,4	8,8	1248,9	7,7	2281,3	8,7
6	Всього виробничих витрат	9864,5	75,0	13339,3	81,3	21866,6	84,2
7	Накладні витрати, всього:	3293,4	25,0	3073,9	18,7	4096,1	15,8
7.1	в т.ч. послуги інституцій трансакційного сектору:	911,4	6,9	654,1	4,0	948,8	3,7
7.1.1	- банківські установи	151,5	1,2	151,3	0,9	253,3	1,0

7.1.2	- консалтингові та аудиторські фірми	22,4	0,2	28,5	0,2	30,2	0,1
7.1.3	- страхові компанії	370,3	2,8	204,5	1,2	390,2	1,5
7.1.4	- правсові (юридичні) установи	78,8	0,6	55,7	0,3	80,0	0,3
7.1.5	- держані, комунальні та приватні інституції	288,4	2,1	214,1	1,4	195,1	0,8
8	Повна собівартість продукції	13157,9	100,0	16413,2	100,0	25962,7	100,0

В загальній структурі повної собівартості продукції рослинництва аграрного підприємства на послуги інституцій трансакційного сектора приходиться від 3,9 до 6,9 %, із них найбільше послуги страхових компаній – від 1,2 до 2,8 % витрат, на послуги державних, комунальних та приватних інституцій – від 0,8 до 2,1% за аналізує мий період.

Останнім часом сума трансакційних витрат значно зростає, оскільки державне законодавство розширює вимоги щодо дозвільної системи, пов'язаної з господарською діяльністю підприємства (табл. 3).

Таблиця 3

Трансакційні витрати пов'язанні з орендою земельної ділянки в аграрному виробництві

Види витрат	Значення, грн.
1. Реєстрація державного акта в реєстрі речових прав на нерухоме майно:	
- виготовлення проекту відведення земельної ділянки	2 500
- витяг з державного земельного кадастру про земельну ділянку	51
- реєстрація речових права на нерухоме майно	119
- отримання витягу з державного реєстру речових прав на нерухоме майно про реєстрації прав та обтяжень	120
2. Виготовлення Договору оренди земельної ділянки	500
Додатки до договору в приватних фірмах або відділах ДП «Центр державного земельного кадастру»	750
3. Реєстрація в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно.	119
4. Витяг з державного реєстру речових прав на нерухоме майно	120
Всього	4279

Так, на приклад, значну частину трансакційних витрат при використанні орендованої землі в господарській діяльності аграрними підприємствами займають витрати по оформленню права оренди. При умові, що середній розмір земельної ділянки по Україні складає 2,5 га, а договори оренди в основному оформлюється на 5 років, в такому випадку трансакційні витрати на 1 га складають 342,32 грн. на один рік.

Необхідно зазначити, що крім даних витрат підприємство несе значні витрати пов'язані з укладанням контрактів з господарської діяльності, із залученням коштів в кредитних, форвардних та лізингових операцій, із необхідністю забезпечення життєдіяльності підприємства (витрати на функціонування бізнесу, витрати на пошуки та збір інформації, витрати на підготовку та перепідготовку кадрів, додаткове утримання соціальної сфери та інші).

Враховуючи дану ситуацію, постає нагальна необхідність удосконалення системи обліку трансакційних витрат та опрацювання методики аналізу з метою їх оптимізації (на макрорівні), на основі виявлення неефективних інституцій трансакційного сектору, з функціонуванням яких пов'язане зростання фінансового навантаження на господарську діяльність аграрних підприємств та зниження розміру їх доходу (на макрорівні).

Література:

- Архиреев С. И. Потенциальные трансакционные издержки и трансакционные затраты // Управління розвитком, 2003. – № 1. – С. 59 – 63.
- Базалиева Л.В. Совершенствование механизма управления трансакционными издержками предприятия // Экономика: проблемы теории и практики, 2002. – № 137. – С. 141 – 147.

3. Йохна Н.А. Трансакційні витрати: сутність, значення, проблеми вимірювання та планування // Вісник Технологічного університету Поділля, 2002. – № 5 (ч. 2), Економічні науки. – С. 31 – 36.
4. Облік трансакційних витрат – вагомий фактор конкурентноспроможності в сучасній економіці / В.М. Жук, П.І. Гайдучький // Облік і фінанси АПК, 2012. – № 3 – С. 9 – 19.